

II.

POSICE NĚMCŮ V ČESKOSLOVENSKU.

Němci v Československu jsou — s výjimkou Ukrajinců v Polsku — nejpočetnější evropskou národnostní menšinou. Jest jich podle sčítání lidu z r. 1930 3,231.688. Tedy jsou početnější nežli leckterý malý samostatný stát v Evropě. Přes to nikdy nebyli a nikdy býti nemohou státem pro sebe, neboť úplně postrádají geografického soustředění a zabírají jen horské okraje v klasické zeměpisné jednotce, Čechách, a horský severní okraj země Moravskoslezské; tyto okraje jsou přerušeny územními pásmy Čechů a Slováků a národů jiných a tvoří osm oblastí, které navzájem spolu nesouvisí. Největší z těchto oblastí má 2,067.705*), nejmenší 10.011 obyvatelů. V těchto osmi oblastech žije 2,495.633 Němců. Kromě toho 736.025 Němců žije jako místní menšiny v okresech s československými většinami. V oněch osmi oblastech, kde německý živel tvoří kompaktní majoritu, žije zase v diaspoře 440.561 duší československých a 10.458 jiných. Slovem: Němci v Československu nemohou vytvořiti ani vlastního státu samostatného, ani v rámci republiky vytvořit autonomní území. Teoreticky vzato, mohli by býti nanejvýš jen připojeni k sousední Německé říši. Ale prakticky ani tato možnost neexistuje. Neboť kdyby k ní měly být připojeny jen pohraniční okresy většinou německé,

*) I ona jest však dnes téměř přerušena ve své souvislosti duchcovsko-mosteckou oblastí, kde je národnostní proporce již téměř na polovic.

vypadala by nová hranice zeměpisně tak, že by administrativně byla zcela nemožná. V tom případě však by s 2,321.847 Němci bylo připojeno k Německu též 399.215 Čechů, a ve zbylém Československu by zůstalo přece ještě 909.841 Němců. Kdyby hranice měla být vedena tak, aby bylo k říši připojeno celé souvislé pohraniční území a německé ostrovy s pohraničními okresy nesouvisící, bylo by nutno s okresy většinou německými připojiti také řadu okresů většinou českých.*)

Pak by bylo k Německu s 2,436.571 Němců připojeno 635.125 Čechů, a pořád ještě by 795.117 Němců zůstávalo ve zbylém Československu. Kdyby současně bylo připojeno k Německu i Rakousko, bylo by možno uvažovati o připojení dalších 173.816 československých Němců, kteří sídlí v okresech většinou německých při hranici rakouské a ne německé; ale s nimi by musilo jít zároveň 41.346 Čechů; a pořád ještě by zůstávalo 621.301 Němců ve zbylém Československu.

Kdyby měli být všichni českoslovenští Němci připojeni k Německu, musilo by jít s nimi celé Československo. Ostatně — toho si budme dobře vědomi — jakákoliv z oněch prve uvedených alternativ „gordického rozetnutí“ by rovněž nutně rezultovala v to, že zbývající část Československa by dříve či později spadla do klína mocnému sousedu; především proto, že hospodářské a geografické podmínky samostatnosti jsou rozloženy po celém území, nejen po vnitrozemí; hlavně však proto, že každá hranice Německé říše v těchto místech je nemožná, nepřirozená a neudržitelná, kromě hranice dnešní a pak hranice, při níž by celé Československo (anebo alespoň celé jeho sudetské země) byly připojeny k říši. Říše by ve

*) Soudní okresy Domažlice, Kdyně a Horšovský Týn na jihozápadě Čech a Úpice, Police n. Met., Česká Skalice, Náchod, Nové Město n. Met., Žamberk, Šilperk a Zábřeh na severovýchodě Čech a na severní Moravě.

vlastním existenčním zájmu, dosáhnuvši připojení pohraničních okresů, musila si vynucovat připojení aspoň celé sudetské pánve; jinak by její hranice zde zůstala otevřenou ranou.*) Výsledek takovéto teritoriální změny s hlediska ryze národnostní spravedlnosti pak by ale byl, že by spojení tří milionů československých Němců (tvořících asi 4% všeho německého národa v Evropě) s národem německým v jeden stát s ostatním, musilo vykoupit 7,308.900 Čechoslováků v českých zemích, tvořících 75%, resp. celých 100% národa československého, jenž čítá 9,688.770 duší. (1930).

Z toho všeho je vidět, jak absurdní jest myšlenka oddělení Němců v Československu a jejich státoprávního spojení s ostatním německým národem. Pro svoji absurdnost tato myšlenka také nebyla nikdy postavena jako praktický návrh — s jedinou výjimkou: v notě, kterou podala rakouská delegace na mírové konferenci dne 15. června 1919 pod tlakem politické emigrace sudetských Němců, vedené nacionálním poslancem Lodgmanem. Pro vídeňskou vládu byla tato nota věcí principu, obhajobou ztracené šance při ústupu, nikoli vážným pokusem o úspěch. Ale sluší konstatovati, že — třebaže vícekrátě předtím a potom vyskytly se návrhy na jazykové, správní a jinaké diferencování sudetské pánve s hlediska národnostního — návrh na úplné roztržení tohoto přirozeného celku a připojení jeho částí k sousedním státům tomuto pokusu ani nepředcházely, ani nenásledovaly. A jest zejména zajímavé, že dnes —

*) Už pro tuto okolnost bezprostředního sousedství a zájmu jedné velmoci nebylo by mezi takovým rozdělením Československa a Trianonským mírem žádné analogie, podle níž by se mohlo tvrditi, že zbylé Československo by mohlo stejně dobře existovat jako potrianonské Maďarsko. Nehledě na řadu jiných rozdílů: na př. na to, že staré Uhry netvořily nikdy tak přirozenou geografickou jednotu, jako západní sudetská polovina Československa; že neměly za sebou tisíciletou centralizační tradici, nýbrž byly až do XIX. věku složeny regionálně; že se nevyrovnaly včas s novodobým demokratismem a demokratickým nacionalismem, jako politika Československa.

v době, kdy německý národ ve svém celku jest politicky daleko silnější, nežli byl v oněch prvních letech po velké válce — a kdy jeho síla dodává zvláštního sebevědomí také všem německým menšinám v cizojazyčných státech, návrh na takové oddělení německých území, s jakým přišel na mírovou konferenci dr. Lodgman za největší tísně a slabosti evropského Německa, není stavěn německými odpovědnými politiky ani uvnitř ani venku. I když tento požadavek byl kryt v prvním bodu proslulých pětadvaceti „neměnných“ článků, prohlášených dne 25. února 1920 v mnichovském dvorním pivovaru zakladateli německé strany národně socialistické, v němž se žádalo „spojení všech Němců na základě sebeurčovacího práva v jedno velké Německo“, přece jen oficiální politika říšsko-německá jej nikdy nevznesla; i když tu a tam některý neodpovědný mluvčí sudetských Němců doma či za hranicemi — viz na př. býv. posl. Baerana — přímou či nepřímou nápovědí se k němu vrací, anebo podniká něco, co k tomu může směřovat, vedení zdejší německé politiky, také politiky krajně opoziční a radikální, takový postulát nikdy neobnovilo. —

Vše, co zde bylo řečeno, má jen ukázati, jak jest německý živel v tomto státě do něho vkořeněn a s ním srostlý. Srostlý tak, že jej nelze ani oddělit, ani teritoriálně zautonomisovati. To jest jen pro krajní nacionální německé separatisty fakt neveselý. Pro realisticky smýšlející Němce jest to vedle početnosti německé menšiny v ČSR druhá její nejsilnější stránka: kdyby její souvislost se státem byla volná, neorganická či dokonce nedávná; kdyby její oddělení bylo snadné, tu by většina buď právem se snažila tuto menšinu oslabiti, její živné síly podetnouti, spatřujíc v ní nebezpečí pro státní jednotu; anebo nahlédnouc marnost takové snahy, jde-li o menšinu tak velkou, snažila by se zařídit se bez ní, vyloučila by ji ze všeho vlivu, oddělila by ji od kořenů státní moci, aby v okamžiku

obávané rozluky byla jejím vlivem co nejméně dotčena. Německá menšina v Československu děkuje jen svojí organické souvislosti s většinou a se státem za to, že ji nepostihuje ani prvý ani druhý z obou naznačených osudů. Či to nedokazuje přesvědčující sílu této souvislosti, jestliže právě v dnešní době krajního napětí československý národ nevypuzuje německý živel z vlády, z úřadů, z center státní moci, nýbrž jeho posici zde rozšiřuje, jeho hospodářské i kulturní posice klidně a bez bázně dále buduje, jsa si jist, že v této zemi zájem většiny a menšiny není navzájem opačný; že prospěch jedné není na úkor druhé; že vzájemný vztah není cizopasný, nýbrž symbiotický. Toto přesvědčení pramení právě z tolika zkušenostmi osvědčené organické souvislosti Němců v Československu s celým státním celkem; a proto jsme mohli říci, že hned za početností tkví síla této národní skupiny v její neodlučitelé organické souvislosti.

Význam německé menšiny v Československu dále spočívá i v její síle kulturní a hospodářské.

Českoslovenští Němci mají dnes universitu, dvě vysoké školy technické s vysokou školou zemědělskou, tedy tři vysoké školy — jest to jediná menšinová skupina německá, ba jediná menšina na světě vůbec, která má vysoké školství. Mají 73 gymnasií a reálek, 10 učitelských ústavů, 193 veřejné odborné školy, 423 veřejné sekundární a 3233 primární školy národní. Budou míti svoji akademii pro vědy a umění, která se právě zákonem zřizuje. Mají přes 3500 veřejných knihoven, 177 veřejných lidovýchovných sborů, budou nyní mít německou vysílací stanici rozhlasovou. Mají (v r. 1935) 63 deníky a 143 politické listy, které nevycházejí denně, a řadu časopisů obsahu nepolitického. Vydávají ročně (v r. 1935) 1371 knih. Mají řadu divadel. Mají kulturní svaz, spolek to sloužící pěstování jejich vzdělanosti, který má 3500 místních odboček,

organisuje asi půl milionu členů a který dostává od vlády každoroční značné subvence.

Ale nejenom kulturní; také hospodářské vybavení Němců v Československu jest silné. Struktura německých občanů ve státě jest stále ještě průmyslovější nežli českých, třebaže u obou národností i za republiky industrialisace pokračovala, a to u Čechoslováků nyní rychleji. V r. 1930 bylo mezi Němci 23.03% (v r. 1921 ještě 27.29%) příslušníků povolání zemědělských, zato v živnostech a průmyslu 45.48% (v r. 1921 — 43.59%). U Čechoslováků v sudetských zemích byla tato procenta: v zemědělství 27.33 (1921 — 34.41), průmysl 39.44 (1921 — 37.92).*) Sociální složení jest u obou národností analogické: mezi Němci jest 39.8% samostatných podnikatelů, 7.48% úřednické kategorie, 44.7% dělníků. U Čechoslováků v zemích sudetských jsou tato procenta: 39.9 resp. 7.41, resp. 47. Zajímavost jest — zejména s ohledem na tolik kritizovanou pozemkovou reformu — jak dnes, po jejím provedení, vyhlíží struktura zemědělství obou národností: u Němců v sudetských zemích činí procento t. zv. parcelových hospodářských podniků (0.1—1 ha) 31.4%, u Čechoslováků 31.9%; podniků domkářských (1—5 ha) 36.9%, resp. 42.3%; chalupníků (5—10 ha) 13.9%, resp. 13.2%; malých statkářů (10 až 20 ha) 10.4%, resp. 8.3%; středních statkářů (20—50 ha) 6.5%, resp. 3.5%; velkých statků (50—100 ha) 0.5%, resp. 0.4%; latifundií (přes 100 ha) 0.4%, resp. 0.4%. Jest z toho vidět, že struktura zemědělských podniků jest nyní sociálně velmi obdobná; obraz podobný bychom dostali, kdybychom přihlédli k procentuálnímu poměru, jaký navzájem tvoří tyto jednotlivé skupiny co do plochy půdy, kterou zaujímají.**)

*) Srovnáváme tu poměry jen v sudetských zemích, protože 95% československých Němců sídlí v těchto zemích.

***) Oberschall: Berufliche Gliederung und soziale Schichtung der Deutschen in der Tschechoslowakei. 1936.

Z těchto všech cifer jest vidět, že hospodářsky jest německá národnost v Československé republice, zvláště v její západní polovině, náležitě rozvinuta; má úplnou, ne toliko fragmentální sociální strukturu; není to národnost jen venkovská (jako na př. byli Slováci v bývalém Uhersku), nebo přílišnou převahou městská (jako na př. do velké míry byli Němci v polském Horním Slezsku). Není to národnost zbavená vrstvy intelektuální, ani zase postrádající vrstev lidových. Zkrátka, jest to národní kmen normálně společensky ustrojený a jeho ustrojení jest téměř totožné se sociální konstrukcí národa československého v českých zemích.

Z 15.734 obcí v Československu v r. 1930 bylo 3466 s německou absolutní většinou obyvatelstva; a vzhledem k zásadě poměrnosti, na níž spočívá obecní zřízení, mají tyto obce také správu většinou německou. To tedy znamená, že administrování místních záležitostí, jež příslušejí obecní samosprávě, spočívá na území těchto obcí (bydlí v nich 87.4% německého obyvatelstva) bezvýhradně nebo většinou v německých rukou.*) Rovněž z 239 okresních zastupitelstev v republice jest 50 většinou německých. V zastupitelstvech zemských jest německý živel silně zastoupen. V zastupitelstvu země české jest z 120 členů 37 německých (procento obyvatelstva 32.4); země Moravskoslezské z 60 členů je německých 14 (procento obyvatelstva 22.8). V říšském parlamentě je z 300 poslanců 72 německých a ze 150 senátorů je 37 německých. (Procento obyvatelstva v celém státě 22.3.)

Ze 17 členů vlády jsou dnes tři němečtí. Z 19 let, co republika trvá, 8½ nebyli a 10½ jsou němečtí parlamentníci ve vládě zastoupeni. V byrokracii a státních podnicích jest zastoupení německé menšiny různé. V některých resortech je pod 10⁰/₀, někde nad 30⁰/₀. Celkem nutno připustit, že

*) Winkler: Die Tschechoslowakei im Spiegel der Statistik. Leipzig 1937.

v svém celku není dosud tak proporční, jako zastoupení v zákonodárných a politicko-správních sborech. Což ovšem má své příčiny v historii prvních let po převratu a jest těžko rozhodnout, na které straně bylo příčin, které to způsobily, víc.

Ale právě poslední dobou pracuje se energicky k tomu, aby se došlo k všeobecné proporcionalitě. Dohoda mezi československými a německými členy vlády, sjednaná 18. února 1937, mluví výslovně i o zavedení této poměrnosti. Při přijímání nových sil v r. 1937 bylo lze již pozorovati všeobecný silný přesun k ní, a při sjednávání rozpočtu pro příští rok v parlamentě byla tato vládní dohoda schválena manifestační majoritou poslanecké sněmovny.

Jak patrně z toho ze všeho, co jsme zde uvedli, německá menšina v tomto státě má svojí početností, svým teritoriálním rozložením, svojí organickou srostlostí se státem a svým podílem na kulturní, hospodářské i politické organizaci postavení nejen silnější, nýbrž podstatně zcela jiné nežli u národnostních menšin v jiných státech tomu zpravidla bývá. Není pro většinu a pro stát „nutným zlem“; její vývojový stupeň neznamena provisorium, předcházející nějaké asimilaci; na její asimilaci nikdo nepočítá, její existence a vývoj jest pevně fundován a zajištěn. Jest — jak to řekl zesnulý první prezident republiky T. G. Masaryk — „organickou součástí státu“. Není pasivním objektem, jest aktivním účastníkem na subjektivitě státní moci. Její boj (jak to pravil druhý prezident státu dr. Beneš v Liberci v srpnu 1936) není existenční, nýbrž jest to boj o účast na státní moci.